

Корівчак Л. Художнє відтворення категорії простору в ліриці М.Чернявського // Комунікативний дискурс в полікультурному просторі: матеріали Міжнародної міждисциплінарної науково-практичної конференції (6-7 жовтня 2017 р.). – Миколаїв: МНУ імені В.О.Сухомлинського, 2017. – С.44-45

Л.Д.Корівчак

М.Херсон

korivchak15@ukr.net

КАТЕГОРІЯ ПРОСТОРУ У ЛІРИЦІ М.ЧЕРНЯВСЬКОГО

М.Чернявський у своїх творах розкриває життя інтелігента початку ХХ століття. Найбільше поет цінує в людині її багатий внутрішній світ. Як творча особистість ліричний герой митця відчуває світ вразливіше, повніше, ніж це може зробити буденна людина, і це призводить до розладу з оточенням. Духовне збагачення, вдосконалення ліричного «я» поета відбувається серед природи. Образи моря, степу, зоряного неба служать М.Чернявському для відтворення філософської категорії простору.

Р.Співак, порівнюючи час і простір як художні категорії філософської лірики, зазначала: «**Художній простір** у філософській ліриці також містить **тенденцію безмежного розширення до охоплення усїєї землі, всесвіту, світостворення** (виділення авторки)» [4, 37].

Категорія простору в ліриці М.Чернявського представлена різнобічно: по вертикалі й по горизонталі. У деяких віршах поет ототожнює окремі просторові образи, накладає риси однієї стихії на іншу. Так, у вірші «Кримські гості» асоціативно до морських просторів автор зобразив степ. «Ніби море те безкрає, / Сріблом степ на грані грає / І жене повітря хвилі / У безодні стуманілі» [7, 52].

З погляду митця ці дві частини Всесвіту однакової величини, і за розмірами, і за силою впливу на людську душу.

Єдність трьох просторів – неба, моря і степу – М.Чернявський зобразив у вірші «Степ і степ, один без краю...»: «А коли, бува, з громами / З моря хмари налетять. / Степ охрестять блискавками, / Над ланами прогрімлять, - / Він прокинеться, проснеться, / Груді грому підставля; / Заговорить, засміється / Враз до неба вся земля» [7, 187].

Небо, степ і море – все під час грози об'єднане одним почуттям оновлення, пробудження і свіжості.

У вірші «Грані світу» М.Чернявський акцентував гармонію, що панує у Всесвіті. Погляд поета охопив усі частини простору: море, поле і небо. Краса і впорядкованість природи, її безмежний простір зачаровують і викликають вибух емоцій: «Височінь то – необмежена! / Широчінь то – безбережна! / Глибочінь то – тьма страшена...» [7, 361].

Категорія простору по вертикалі у ліриці М.Чернявського постає в образі зоряного неба. Почуття вічності небесного світу спрямовують ліричного героя поета до узагальнень.

У поезії «О, небо ясне! Під тобою...» відтворено контраст земного і небесного просторів. «О, небо ясне! Під тобою / Так важко жити на землі – / Повитім мрякою і млою, /

Оцім старому кораблі!» [6, 10].

Як зазначала Р.Співак, у філософській ліриці визначення поняття залежить від логічної дефініції, сутність якої полягає у «**контрастному**» зівставленні його з іншим **досить ширшим** (виділення авторки)» [4, 27]. «Ясне» і «блискуче», завжди спокійне небо манить людину своєю нерозгаданою таємничістю, спрямовує її досягти вершин духовного розвитку.

Зоряні простори у віршах М.Чернявського постають утіленням ідеального життя. Як стверджує С.Кримський, «Пошук неба має принциповий, навіть надрелігійний смисл.

Адже людина не може жити тільки відносним, плинним, усім тим, що має минати, заперечуватись, гинути.... Життя людини потребує того, що вважається (хай у певних історичних межах) абсолютним, здатним виходити за обрії швидкоплинного буття» [2, 75]. Почуття захоплення, зачарування переповнюють ліричного героя в поезії в прозі «Зорі». Як частина Всесвіту, ліричний герой духовно зростає, споглядаючи зорі: «Ах, зорі, зорі! Щасливий, хто баче вас, в чиєму мозкові проміння ваше пише срібними письменами свої таємниці – чудесні казки про вічне життя природи. Хто може пити, як справжній подорожній з холодної криниці воду, з вашого джерела заспокоєння своїх дум!

... Бо Світ, Космос єсть тільки вічне Життя, а зорі – його небесні очі» [5, 191].

Відчуття зв'язку ліричного героя із зоряним небом носить ментальний характер. Як стверджував І.Нечуй-Левицький, «основа давньої української міфології така сама, як у всіх арійських народів: то були небесні з'явища, котрі більш од усього вразили фантазію і мисль народу» [3, 4].

Категорія простору по вертикалі у віршах М.Чернявського виконує не лише функцію вираження настрою ліричного героя, а набуває рис своєрідного божества. Поет спирається на язичницьку традицію поклоніння сонцю та зіркам, що було характерним для представників модернізму.

У вірші «Гімн сонцю» ліричний герой висловив своє захоплення красою і силою сонця. Згідно з давніми уявленнями, М.Чернявський сприймає сонце як «первіснич світу», який є основою життя на землі. Поступово хвала «планеті ясній» переростає в молитву давньому богу. «Глобалізація образу до образу ідеї у філософській ліриці досягається також за рахунок самої системи художніх образів. Вона відрізняється раціоналістичною чіткістю, завдяки якій стає видно сутність авторської концепції і акцентується поняття, що знаходиться в основі художнього образу (виділення авторки)» [4, 32]. Ліричний герой прагне здобути прихильність від небесного світила для мешканців землі. Поет розкрив неабияку силу і значущість сонця для людини. «І не вмирало б вовіки життя на землі, / І не заснула б сном смерті сама вона в млі, / Все ж би пила і пила твої ласки жагучі!» [7, 354].

Продовженням традицій язичницьких вірувань у віршах М.Чернявського є використання у вірші «Вітаю тебе я, одвічне світило...» одного з імен давнього божества – Дажбог, яке трактується як «бог світла і сонця, син могутнього бога вогню Сварога; надавач усякого добра, опікун людської долі та достатку; бог, який дає білий день, щастя та любов» [1, 124].

У поезії «У пересмугу завірюх...» автор дає Всесвітньому божеству ймення давньогрецького походження – Геліос. Митець за допомогою контрасту змалював сучасне і майбутнє своєї епохи. Картинам воєн, революцій, які принесли людству розруху, хаос, він протиставив щасливе майбутнє, що уособлено в образі «сонцерадісний простір». Поет готовий співати гімни божественному Геліосу, аби прискорити час спокою, злагоди на землі. У цьому вірші М.Чернявський надав образу сонця язичницького трактування.

Ліричного героя М.Чернявського приваблювала неосяжна далечінь, де відчуваєш себе близько до Всесвітнього Великого Духу, де можна знайти спокій і гармонію. Усі частини простору – небо, земля (степ, поле), море – увиразнюють його духовний світ, служать для підкреслення одвічного єднання людини і природи.

Список використаних джерел:

1. Войтович В. М. Українська міфологія / В. М. Войтович. – К. : Либідь, 2002. – 662 с.
2. Кримський С. Архетипи української культури / С. Кримський // Вісник НАН України. – 1998. – № 7– 8. – С. 74 – 87.
3. Нечуй-Левицький І. Світогляд українського народу. Ескіз української міфології. – 2-ге вид. / Нечуй-Левицький Іван – К. : Обереги, 2003. – 144с.

4. Спивак Р. С. Русская философская лирика. 1910-е годы. И.Бунин, А.Блок, В.Маяковский : Учебное пособие / Р. С. Спивак – М. : Флинта : Наука, 2003. – 408 с.
5. Чернявський М. Твори : У 10 т. / М. Чернявський – Харків : Рух, 1929. – Т. 5. Земля. Повісті й оповідання. – 364 с.
6. Чернявський М. Твори : У 10 т. / М. Чернявський – Харків : Рух, 1928. – Т. 8. У зеніті (1897–1914). Поезії. – 256 с.
7. Чернявський М. Твори : У 2 т. / М. Чернявський – К. : Дніпро, 1966. – Т. 1. Оригінальні поезії. Переклади. – 514 с.